підготовки. *Педагогічна Академія: наукові записки*, (15). https://doi.org/10.5281/zenodo.14965611

Kamenska, I., Bokshyts, O., Prokhorchuk, P., Kalenskyi, A., Yevdokhovych, B., Bloshchynskyi, I., & Prokhorchuk, O. (2023). Labour Inspection as one of the main mechanisms for controlling occupational injuries. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala, 15*(4), 88–101.

Tsareva, E. (2021). Pedagogical conditions for thedevelopment of industrial trainingmasters' professional competencein institutions of vocational educationservices. *Professional Pedagogics, 2*(23), 36–45. https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.23.36-45

УДК 378.14:005.336.2:37.015.3(477)(045)

ФОРМИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ У КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Лідія Гуменна,
молодший науковий співробітник відділу фахової передвищої освіти Інституту професійної освіти НАПН України,
http://odcid/0000-0003-3813-5894
e-mail: red-ipto@ukr.net

Анотація. На основі аналізу сучасних викликів воєнного та повоєнного часу розглянуто форми розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів. Розкрито зміст трансформацій у системі підвищення кваліфікації, що зумовлені потребою забезпечення стійкості освітнього процесу, психологічної підтримки та цифровізації навчання. Обґрунтовано ефективність застосування коучингових технологій, тьюторського супроводу, дистанційних і змішаних форматів навчання як засобів професійного зростання викладачів. Висвітлено значення саморефлексії,

громадянсько-патріотичного виховання та соціальної активності педагогів у зміцненні освітнього середовища в умовах кризи.

Ключові слова: професійна компетентність, педагогічні працівники, фахові коледжі, воєнний час, повоєнний період, підвищення кваліфікації, коучинг, тьюторство, цифрові технології, психологічна підтримка.

FORMS OF PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT OF TEACHING STAFF IN PROFESSIONAL COLLEGES IN THE CONTEXT OF WARTIME AND POST-WAR CHALLENGES

Lidiia Humenna,
Junior Research Fellow, Department of Professional Pre-Higher Education of the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. Based on the analysis of contemporary wartime and post-war challenges, the paper examines the forms of professional competence development among teaching staff in professional colleges. It reveals the nature of transformations within the system of professional development caused by the need to ensure the resilience of the educational process, psychological support, and the digitalization of learning. The effectiveness of applying coaching technologies, tutoring support, as well as distance and blended learning formats as means of professional growth for teachers is substantiated. The importance of self-reflection, civic and patriotic education, and social engagement of educators in strengthening the educational environment under crisis conditions is highlighted.

Keywords: professional competence, teaching staff, professional colleges, wartime, post-war period, professional development, coaching, tutoring, digital technologies, psychological support.

Сучасні реалії воєнного та повоєнного часу зумовили необхідність переосмислення підходів до розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів. Освітній процес зазнав значних трансформацій, що вимагає від викладачів не лише фахової майстерності, а й психологічної стійкості, гнучкості мислення, здатності працювати в умовах невизначеності та цифрового середовища. В умовах воєнних викликів особливого значення набуває

професійна мобільність і здатність педагогів підтримувати якість освітнього процесу, забезпечуючи при цьому гуманістичний, патріотичний і виховний аспекти навчання.

Актуальність дослідження полягає в тому, що система підвищення кваліфікації педагогічних працівників потребує нових форм і технологій професійного розвитку, які б відповідали сучасним умовам освітньої діяльності. Серед них важливе місце посідають коучинг, тьюторство, онлайн-навчання, інтеграція волонтерських і проєктних практик, що сприяють розвитку лідерських, комунікаційних і креативних компетентностей викладачів.

Метою дослідження є обґрунтування ефективних форм розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів у контексті воєнних і повоєнних викликів, а також визначення напрямів удосконалення післядипломної освіти з урахуванням потреб сучасного освітнього середовища.

У процесі дослідження використано комплекс теоретичних і емпіричних методів, що дали змогу глибоко проаналізувати форми розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів у контексті воєнного та повоєнного часу. До теоретичних методів належать аналіз і синтез наукових джерел, систематизація й узагальнення наукових положень з педагогіки, психології та менеджменту освіти. Емпіричні методи включали анкетування, інтерв'ювання педагогічних працівників, спостереження за освітнім процесом, а також аналіз звітів і матеріалів підвищення кваліфікації у вибраних фахових коледжах України.

Отримані результати показали, що більшість педагогічних працівників у сучасних умовах стикаються з необхідністю не лише підтримувати рівень своєї фахової компетентності, а й активно розвивати нові професійні навички, пов'язані з цифровізацією освіти, психологічною підтримкою здобувачів освіти та управлінням навчальною взаємодією в умовах дистанційного або змішаного формату. Науковці підкреслюють, що професійна компетентність педагога не є сталою характеристикою, а формується як *динамічна інтегративна система*, яка постійно розвивається під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. До її складу входять не лише знання й уміння, а й ціннісно-мотиваційні орієнтири, педагогічна рефлексія, культура професійного спілкування, здатність до інноваційної діяльності та саморозвитку. Компетентність розглядається як системоутворювальний фактор професійної діяльності педагога, що

поєднує когнітивний, емоційно-вольовий і поведінковий компоненти в єдину цілісність (Тітова та ін., 2023).

Ефективне формування професійної компетентності можливе лише за умов створення освітнього середовища, орієнтованого на розвиток особистісної активності, творчості та відповідальності педагога. Наголошуємо, що сучасний педагог має вміти не лише застосовувати готові знання, а й конструювати власні методики, адаптуючи їх до нових освітніх реалій і потреб здобувачів освіти. У цьому контексті важливу роль відіграють рефлексивні процеси, самооцінка результатів професійної діяльності та здатність до критичного аналізу педагогічних ситуацій.

Таким чином, концепція розвитку професійної компетентності педагогічного працівника фахового коледжу (Тітова та ін., 2023) відображає сучасне розуміння педагогічної компетентності як багаторівневої, багатофункціональної системи, у якій знання та навички взаємодіють із професійною етикою, педагогічною інтуїцією та психологічною готовністю до змін. Саме ця єдність інтелектуального, емоційного й діяльнісного компонентів забезпечує здатність педагога ефективно діяти в умовах оновлення освіти.

Крім того, проблематика розвитку педагогічної компетентності розкривається в системі післядипломної освіти і розглядається як безперервний процес професійного самовдосконалення педагога, що вимагає гнучких підходів до навчання дорослих. Підкреслюється, що сучасна післядипломна освіта має переходити від формального підвищення кваліфікації до створення умов для індивідуалізованого професійного зростання, у якому центральне місце посідає індивідуальна освітня траєкторія.

Наголосимо на тому, що ефективність розвитку педагогічних компетентностей значною мірою залежить від інтеграції інноваційних технологій навчання – цифрових платформ, дистанційних курсів, симуляційних тренінгів і професійних спільнот практиків, які створюють можливість для безперервного обміну досвідом. Варто зазначачити, що саме завдяки використанню таких технологій педагог набуває здатності оперативно реагувати на зміни освітньої політики, оновлювати зміст і методи своєї діяльності відповідно до потреб часу.

Особливе місце у професійному розвитку викладача посідають педагогічне наставництво та саморефлексія, які виступають базовими механізмами формування компетентності. Наставництво розглядається як форма професійної взаємодії, що забезпечує підтримку й корекцію

діяльності педагога в умовах практичного застосування знань. Саморефлексія, у свою чергу, формує здатність до критичного осмислення власного досвіду, усвідомлення сильних і слабких сторін професійної діяльності.

Готовність до освітніх інновацій є одним із провідних індикаторів професійної зрілості педагога. Йдеться про відкритість до нових ідей, здатність до адаптації в умовах цифрової трансформації освіти та розуміння власної ролі як агента змін у педагогічному середовищі. Таким чином, формується сучасне бачення післядипломної освіти як простору розвитку компетентного, гнучкого й рефлексивного педагога нового покоління.

Серед ефективних форм професійного розвитку виявлено такі напрями: участь у дистанційних і змішаних курсах підвищення кваліфікації, освітніх вебінарах і майстер-класах; створення професійних спільнот та освітніх хабів у межах коледжів; упровадження коучингових програм, спрямованих на розвиток особистісного потенціалу педагогів; застосування тьюторських моделей супроводу освітнього процесу, що сприяють індивідуалізації навчання.

Дослідження Л. М. Карамушки (2020) засвідчують, що у кризових умовах діяльність педагогічних працівників набуває не лише професійного, а й глибоко психологічного виміру. Учена підкреслює, що в умовах соціальної нестабільності, воєнних загроз і постійної зміни освітніх форматів особливого значення набуває розвиток психологічної готовності педагогів до роботи в умовах невизначеності. Йдеться не лише про здатність адаптуватися до нових організаційних чи технологічних викликів, а, передусім, – про вміння керувати власними емоціями, долати стрес, зберігати внутрішню рівновагу та професійну мотивацію. Карамушка розглядає емоційну стабільність як основу управлінської культури педагога, що виявляється у здатності підтримувати конструктивну взаємодію з колегами та здобувачами освіти навіть за умов психологічного напруження. Вона наголошує, що саме розвиток емоційного інтелекту, саморефлексії та навичок емоційної саморегуляції сприяє зниженню професійного вигорання, підвищенню рівня задоволеності працею та ефективності комунікацій у педагогічному колективі. Таким чином, психологічна готовність до управління стресом є складовою професійної компетентності, яка визначає успішність діяльності педагога в кризових умовах освітнього середовища.

Водночас Н. Г. Ничкало (2019) наголошує, що безперервність професійного розвитку педагогічних працівників являється одним із базових принципів освіти дорослих і фундаментом сталого розвитку освітньої системи. Учена розглядає професійне вдосконалення педагога як процес, що триває впродовж усього життя та інтегрує формальну, неформальну й інформальну освіту. За Ничкало, розвиток людського капіталу неможливий без підтримки педагогів як головного ресурсу інтелектуального потенціалу суспільства. Вона підкреслює, що безперервна освіта має бути не лише інструментом підвищення кваліфікації, а й засобом особистісного саморозвитку, професійної рефлексії та соціальної мобільності.

В умовах воєнного стану особливої актуальності набули форми саморозвитку та неформальної освіти. Значна частина педагогів брали участь у волонтерських і соціально-освітніх ініціативах, що стали засобом не лише підтримки здобувачів освіти, а й професійного зростання самих педагогів. Саме неформальна освіта стала одним із найдієвіших інструментів збереження професійної спроможності педагогів у кризових умовах, забезпечуючи їхнє особистісне зростання та професійну адаптацію.

Важливу роль у цьому процесі відіграють онлайн-платформи (Prometheus, EdEra, Coursera, Google for Education), які забезпечують гнучкість та безперервність навчання навіть у кризових умовах. Аналіз результатів експертного опитування засвідчив, що викладачі, які беруть участь у коучингових і тьюторських програмах, демонструють вищий рівень емоційної стабільності, самоорганізації та здатності до командної взаємодії. Зокрема, впровадження коучингу в освітньому середовищі сприяє формуванню проактивної позиції педагога, розвитку навичок саморефлексії, постановки цілей та ефективного планування особистісного й професійного зростання.

Висновки. У ході проведеного дослідження реалізовано мету – розкрити форми розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів у контексті викликів воєнного та повоєнного часу. Визначено, що сучасні умови функціонування освітньої сфери вимагають від педагогів не лише оновлення професійних знань, а й набуття нових компетентностей, пов’язаних із цифровою трансформацією освіти, психологічною підтримкою здобувачів та забезпеченням стійкості освітнього процесу.

Доведено, що ефективний розвиток професійної компетентності педагогічних працівників відбувається через поєднання формальної,

неформальної та інформальної освіти, активне використання дистанційних і змішаних форматів навчання, участь у вебінарах, тренінгах, коучингових і тьюторських програмах. Саморозвиток, самоосвіта та залучення до волонтерських і соціально-освітніх ініціатив у кризових умовах виступають додатковими чинниками професійної стійкості та громадянської активності педагогів.

Підтверджено, що коучинг і тьюторство є ефективними інструментами розвитку професійного потенціалу викладачів, сприяють формуванню навичок саморефлексії, цілепокладання, емоційної стабільності та командної взаємодії.

У перспективі подальших досліджень доцільним є розроблення моделі безперервного професійного розвитку педагогічних працівників коледжів, адаптованої до викликів післявоєнної відбудови України, з урахуванням потреб регіональних освітніх спільнот і можливостей цифрової освіти.

Список посилань

Лузан, П., Тітова, О., Мося, І., & Пащенко, Т. (2021). Методика оцінювання якості підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти. *Професійна педагогіка, 1*(22). https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/uk/article/view/665

Тітова, О. А. (ред.), Лузан, П. Г., Пащенко, Т. М., Мося, І. А., Остапенко, А. В., & Ямковий, О. Ю. (2023). *Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу: монографія.* ІПО НАПН України. http://lib.iitta.gov.ua/738694/

Nychkalo, N. (2019). Awareness of the aim: Adult education in real state policy. *Edukacja Zawodowa i Ustawiczna*. https://www.aps.edu.pl/media/3258954/13_eziu_4-2019_n_nyczkalo.pdf

Karamushka, L. M. (2020). *Psychology of management of educational and scientific organizations: Work program*. University of Educational Management. https://www.academia.edu/44610269